

OILADAGI NIZOLARNI HAL ETISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Xudoyberganova Zilola Akmaljon qizi

Nizomiy nomidagi TDPU

Pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10612805>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-January 2024 yil

Ma'qullandi: 28- January 2024 yil

Nashr qilindi: 31- January 2024 yil

KEY WORDS

Nizo, intilish, turmush o'ртоq, murosaga kelish, oiladagi nizolar, g'alaba qozonish, yutqazish, ittifoq, teng sherik, o'zaro munosabatlar, xohish-istaklar, nikoh ittifoqi.

ABSTRACT

Maqolada oiladagi nizolarni hal etishning samarali usullari haqida so'z yuritilib, bunda psixologik bilimlar, usullar va vositalardan qanday foydalanish kerakligi qisqacha bayon etilgan.

Xotin-qizlarning ta'lim va kasbiy ko'nikmalar olishlari, munosib ish topishlariga har tomonlama ko'maklashish, tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, iqtidorli yosh xotin-qizlarni aniqlash va ularning qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltirish;

gender tenglikni ta'minlash siyosatini davom ettirish, xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, ularni qo'llab-quvvatlashga doir islohotlarni amalga oshirish;

hududlarda, ayniqsa, qishloqlarda xotin-qizlarga ko'rsatiladigan tibbiy-ijtimoiy xizmatlar sifatini, ular o'rtasida sog'lom turmush tarzini ta'minlash borasidagi ishlar samaradorligini oshirish;

turar joyga muhtoj xotin-qizlarni uy-joy bilan ta'minlash, turmush va mehnat sharoitlarini yaxshilash, daromadlarini ko'paytirish borasida tizimli chora-tadbirlarni belgilash;

og'ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan xotin-qizlarga ijtimoiy-huquqiy, psixologik yordam ko'rsatish, ularni "Ayollar daftari" orqali manzilli qo'llab-quvvatlash;

jamiyatda xotin-qizlarga tazyiq va zo'ravonlikka nisbatan murosasizlik muhitini yaratish, xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash;

oilaning tarbiyaviy-ta'lim salohiyatini mustahkamlash, jamiyatda oilaviy qadriyatlarini saqlash, oilalarda ma'naviy-axloqiy muhitni yaxshilash va ularning farovonlik darajasini oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risidagi farmoni oilalarning mustahkamligi, oilaning muqaddas maskan ekangligi va uning qadrini mustahkamlashga zamin yaratadi.¹

¹ (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 02.03.2022-y., 06/22/81/0174-son)

Oila insonlarni birlashtirib turuvchi eng kichik ijtimoiy birlik bo'lib, uning tinchligi, ravnaqi va barqarorligi jamiyat tinchligi va barqarorligi hisoblanadi. J.Santayana oilaga ta'rif bera turib, "Oila tabiatning shoh asarlaridan biridir", deydi. Oiladagi nizolar - bu juftlarni psixologga davolanishning eng keng tarqalgan sababi. Oiladagi nizolarni hal qilish usullari asosan jamiyatning muayyan hujayrasi doirasida qanday janjal yuzaga kelganiga bog'liq. Ota-ona munosabatlari va nikoh tushunchalari bolalarda bo'lgan oiladagi nizolar juda salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikki kishining fikrlari yoki istaklari bilan to'qnashganda, natijada ular umumiy yo'nalishni topishni istashganida, oiladagi nizolarni tabiiy jarayon deb biladi. Hatto janjallar janjal paytida janjallashishlariga qaramay, janjallar er-xotinning birligini anglatadi, deyish mumkin.

Oiladagi nizolarni hal etishning ko'pgina samarasiz usullari mavjud, ulardan foydalanish nafaqat sizning qimmatbaho vaqtni olib tashlashi mumkin, balki oiladagi mojaroni yanada kuchaytirishi mumkin. Oilangizdagi ziddiyatlarni bartaraf etish uchun oilaviy psixologlardan yordam so'rang va oilangizga qo'shnilar, tanishlar yoki ota-onalarning maslahatini tekshirmang. Oilada hech qanday qarama-qarshiliklar mavjud emas, chunki oila munosabatlarining o'ziga xos jihati shundaki, qarama-qarshi jinsdagi odamlar butunlay boshqacha hayotiy hikoyalar va turli xil tarbiya bilan uyulanadi va ayni paytda ular bir-birlari bilan bir-birining tagida bo'lishlari kerak. Bu holatda bajarilishi mumkin bo'lgan barcha narsalar oiladagi nizolarning oldini olishdir.

Oiladagi nizolarni hal qilish uchun siz tushunishga intilishingiz kerak. Agar ikkala turmush o'rtog'i bir-birlarini eshitishga harakat qilsalar, unda murosaga kelish mumkin. Bu erda g'alaba qozonishning hojati yo'q, chunki g'alaba yutqazishni taxmin qiladi. Ittifoq - bu qul va xo'jayin emas, ikki teng sherikning birlashmasi. Ikki turmush o'rtoq o'zaro munosabatlarda qulay bo'lishi kerak, natijada kimdirning xohish-istaklari amalga oshmagani sababli nikoh ittifoqi buzilmaydi. Oilaviy nizolarni hal qilishda muammolardan qochmaslik, balki ularni hal qilish kerak. Muammoni hal qilish, g'alaba qozonish yoki himoya qilmaslik maqsadida konstruktiv va xotirjamlik bilan olib boring. Uchinchi tomonlarni nizoga jalb qilish maqsadga muvofiq emas, chunki ular mojaroning yanada kuchayishi uchun katalizatorga aylanishi mumkin. Ajrashish bu nizoni yechimi bo'lib qolmasligi kerak.

Hozirgi vaqtda nikoh-oila munosabatlari zaminida yuzaga keladigan noxush hodisalar, har xil asab buzilishlar kasalliklarning kelib chiqishi, har xil jinoyatlar, qotilliklar, o'z joniga qasd qilish, xiyonat, bolalar tarbiyasining buzilishi va shu kabi qator ko'ngilsizliklarning aksariyati shu 3-toifa oilalariga to'g'ri keladi. Shuning uchun ham nafaqat yoshlarimiz baiki faoliyati bevosita nikoh-oila muammolari bilan bog'liq bo'lgan mutasaddi xodimlar, mahalla, hokimiyat vakillari, katta yoshdagilar ham hozirgi zamon oilasining ijtimoiy psixologik xusuiyatlari, er-xotin nizolari, oilaviy nizolar psixologiyasi haqida tegishli ma'lumotlarga ega bo'lishlari maqsadga muvofiqdir. Yoshlarimiz esa er-xotin nizolarini jiddiy, ayanchli oqibatlariga olib keluvchi: ajratuvchi «men» xarakteridagi «chegaralanmagan» turlaridan ogoh bo'lishi, o'z hayotlarida shu toifa nizolarning yuzaga keltirmaslik, ularning oldini olish va bartaraf etish borasida zarur bo'lgan bilim va ma'lumotlarga ega bo'lishlari lozim.

Bunday qonuniyatlar bo'lishiga qaramay nizoli vaziyatlar har qanday oilada u yoki bu darajada yuzaga keladi. Oila qanday bo'lishidan qat'iy nazar nizolardan mutlaqo holi (himoylangan, kafolatlangan) bo'la olmaydi. Bu nizolar ma'lum darajada er-xotin munosabatlarini rivojlantiruvchi katalizator vazifasini o'taydi. Lekin nizolarning ham

birbiridan farqi bordir. Ular kelib chiqishi, tashqi ifodalanishi, takrorlanib turish tezligi va nihoyat oqibatlarga ko'ra bir-birlaridan farq qiladi. Birorbir maxsus mezon yo'qki, shunga asosan nizolarning qaytalanishi, kuchi, darajasi va boshqa ma'lumotlar aniq belgilab berish mumkin bo'lsa. Bunda hamma narsa subyektning o'ziga uning shaxsiy, psixologik xususiyatlariga, yoshiga, jinsiga, ining qo'yilishiga, nizoning qanday idrok qilinishi va boshqa omillarga bog'liqdir.

Nizolar o'zlarining yuzaga kelishiga asos bo'lgan muammolar, bu muammolarning hal etilishi, kechikishi, ishtrokchilari, oqibatlari va boshqalarning xarakteriga ko'ra birbiridan farqlanadi. Biriktiruvchi nizolarning yuzaga kelishiga asos bo'lgan muammolar va ularning hal qilinishi ham erning, ham xotinning butun oilaning manfaatlariga qaratilgan bo'ladi. Agar ular hal etilsa, buning oqibatida oilaning umumiy manfaatlariga oid muammolar o'z yechimini topadi. Ajratuvchi nizolarda ularning yuzaga kelishiga asos bo'lgan muammo va uning yechimi er-xotinlardan birining manfaatlariga qaratilgan bo'ladi. Bunday nizolarda bir tomon manfaatining hal etilishi ko'pincha, ikkinchi tomon manfaatining boy berilishi hisobiga amalga oshadi.

Shunday ekan, oilaviy hayotda ro'y berishi mumkin bo'lgan nizolarga birdek salbiy jihatdan qarayverish ham, yoki ularni birdek oqlash ham maqsadga muvofiq emas. Yangi oila qurmoqchi bo'lgan yosh qizlarimiz oilaviy hayotda ro'y beradigan biriktiruvchi nizolarga tayyor bo'lishlari, ularni biriktiruvchanlik, er-xotinni birbirlariga moslashuviga, ularning o'zaro munosabatlarining rivojlanishini ta'minlovchi, ularning har ikkalovining ham ya'ni "biz" ning manfaatiga qaratilgan nizoning biriktiruvchanlik imkoniyatidan samarali foydalanishga, ularni salbiy oqibatlarga olib keluvchi nizolarga aylantirib yubormaslikka o'rganishlari lozim.

Bundan tashqari o'zbek oilalariga xos bo'lgan oilaviy qadriyatlarga hurmat ko'rsatib ulardan oilaviy munosabatlarni mustahkamlash uchun foydalanish maqsadga muvofiqdir. Oila uchun hayotdagi asosiy qadriyatlar barcha oila a'zolarining hamjihatligini, ishonchini va sevgisini mustahkamlaydigan muayyan axloqiy tamoyillarga rioya qilishga intilishdir. Oila a'zolaridagi sevgi bu oilaning muhim qadriyatidir va agar siz ushbu tuyg'uni saqlab qolishni istasangiz, oilangizga ularni sevishingizni eslatib turing. Sevgi haqida gapirish faqat so'zlar emas, balki sizning depressiv tuyg'ularingizni yostiq ostida kichik kutilmagan hodisalar, choy ichish va sovuq qish oqshomida suratga tushish, sham yorug'ida kechki ovqat, oilada sayr qilish. Oiladagi barcha odamlar o'rtasidagi munosabatlar insoniy munosabatlar eng chuqur va eng bardoshli hisoblanadi. Ular munosabatlarning to'rtta asosiy turini o'z ichiga oladi: psixofiziologik, psixologik, ijtimoiy va madaniy. Psixofiziologik bu biologik qarindoshlik va jinsiy aloqa munosabatlari. Psixologik narsalarga ochiqlik, ishonch, bir-biriga g'amxo'rlik, o'zaro ma'naviy va hissiy yordam kiradi. Ijtimoiy munosabatlar oiladagi rollarni taqsimlash, moddiy qaramlikni, shuningdek, maqom munosabatlarini: hokimiyat, rahbarlik, bo'ysunish va boshqalarni o'z ichiga oladi. Madaniy munosabatlar bu oila ichidagi aloqalar va munosabatlarning o'ziga xos turi bo'lib, u erda shakllangan an'analar, urf odatlar bilan bog'liq. bu oila paydo bo'lgan va mavjud bo'lgan o'ziga xos madaniyat. Ushbu murakkab munosabatlar tizimi bolalarning oilaviy tarbiyasiga ta'sir qiladi. Har bir turdagi munosabatlar doirasida ham kelishuv, ham kelishmovchilik bo'lishi mumkin, bu esa ta'limga ijobiy yoki salbiy ta'sir qiladi.

Farzand va ota-ona mojarolari hozirgi zamonda eng keng tarqalgan mojarolar toifalaridan

biridir. Ushbu turdagi nizolar hatto farovon oilalarda ham mavjud bo'lib, bolalar va ota-onalar o'rtasidagi munosabatlardagi ziddiyatdir.

Ota-onalar har bir yosh davrida bolalar muayyan nizolarga moyilligini bilishlari kerak. Avvalo, bu to'liq bo'lmagan oilada yoki ota-onalar o'rtasidagi normal munosabatlarda tarbiyalangan bolalarga tegishli. Barcha oila a'zolarining manfaatlarini e'tiborsiz qoldiradigan otaning despotizmi, ota-onalarning bir-biriga ma'naviy iliqligi yoki dushmanligi bolalarda nevrozlarning rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi. Agar ota-onalar bolalarning o'ziga xos xarakterini kam baholash, konflikt nafaqat kuchayibgina qolmay, balki patokarakterologik reaksiyalarning, nevrozlarning rivojlanishiga, urg'ulangan belgilar asosida psixopatik rivojlanishning shakllanishiga olib kelishi mumkin.

Ota-onalar va bolalar o'rtasidagi nizolar o'zaro noto'g'ri sabablarga ko'ra ham bo'lishi mumkin. Ota-onalarning pedagogik qobiliyatsizligi, shafqatsiz, vahshiyona ta'lim usullari yoki bolalarning haddan tashqari buzilishi bolalar va ota-onalar o'rtasidagi to'liq o'zaro begonashuvga, dushmanlikka olib kelishi mumkin.

Ko'pincha bolalarning hayotiy intilishlari oilada nizolarni keltirib chiqarishi mumkin va ota-onalarning asosli qayg'usi bolalarning o'qishga zarar etkazadigan bir tomonlama sevimli mashg'ulotlariga, chekish, ichish va giyohvand moddalarga zararli moyillik paydo bo'lishiga olib keladi. Garchi ota-onalar to'g'ri bo'lsa-da, ularning farzandlari ham ota-onalari to'g'ri emasligiga amin emaslar, lekin ular qanday yashashni yaxshiroq bilishadi. Ota-onalar uchun bolalarning intilishlari sabablarini tushunish, ularning dalillari va dalillariga etarlicha hurmat ko'rsatish, o'z dalillarini ishonchli tarzda ochib berish muhimdir.

Ota-onalar va bolalar o'rtasidagi nizolar ayniqsa keng tarqalgan. Gap shundaki, ushbu "o'tish davrida" tanada sezilarli fiziologik va psixologik o'zgarishlar ro'y beradi. Bu yoshdagi eng keng tarqalgan psixologik xususiyatlar hissiy beqarorlik, qarama-qarshi xususiyatlar va intilishlarning kombinatsiyasi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, o'zaro munosabatlarni tenglik, mustaqillik va ishonch asosida emas, balki o'zaro bo'ysunish asosida qurish ziddiyatga aylanadi. Ota-onalar juda uzoq va qaysarlik bilan o'smirni mustaqil qaror qabul qila olmaydigan va hatto kichik narsalarda ham ularga qaram bo'lgan mavjudot sifatida qabul qilishda davom etadilar. Bu to'xtashi bilan, mojaro fonga o'tadi, munosabatlar yanada yaqinroq va ishonchli bo'ladi deb aytsak, mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risidagi 01.03.2022 yildagi PF-81-son farmoni
2. Akramova F.A. Oilada ma'naviy muhitni shakllantirishda xotin-qizlarning roli. - T.: "Nixol Print", 2016. -42-b.
3. Akramova F.A. Oilada sog'lom psixologik muhitni tarkib toptirishning ijtimoiy-psixologik asoslari. - T.: "Shams ASA", 2014. -185-b.
4. Akramova F.A. Oilada muomalani tashkil etish psixologiyasi. - T.: "Shams ASA", 2006. -90-b.
5. Yo'ldoshev M. Oiladagi ruhiy muhit va uning tarbiyaga ta'siri. - T., 2004. -99-b.
6. Қаршибоева Г.А. Ўсмирларнинг хулқ-атворидаги ўзгаришнинг ижтимоий психологик жихатлари //Журнал Педагогика и психологии в современном

образовании. – 2022. – Т. 2. – №. 4.

7. Қаршибоева Г.А. Ўқувчиларда касбий установкаларнинг шаклланишининг психологик жihatлари //Журнал Педагогика и психологии в современном образовании. – 2022. – Т. 2. – №. 4.

INNOVATIVE
ACADEMY